

SÜNNETİN KUR'AN'I BEYAN YÖNLERİ

Süleyman PAK¹

Giriş

Kur'an-ı Kerim, insanlığa dünya ve ahiret mutluluğunu sağlayacak kaideleri getirmiştir. Ancak içeriği her insan tarafından kolayca anlaşılabilir derecede açık değildir. Çünkü Kur'an, her konuyu detaylarıyla anlatma gibi bir tarz yerine külli kaideler ortaya koymuştur.

Hal böyle olunca, birinin bu kapalı kısımları açıklaması gerekmektedir. Bu da, elbette Kur'an'ı açıklamak ve insanlara ulaştırmakla görevli olan Hz. Peygamber (sav) olacaktır.

Bu çalışmada vahy bilgisiyle, insanlar açısından anlaşılması güç ayetleri Hz. Peygamberin (sav) nasıl açıkladığı ve Sünnetin Kur'an açısından konumunun ne olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

I- Dinin Kaynakları içinde Sünnetin Yeri ve Önemi

Hız. Peygamber (sav) numune bir insandır. Ona uyanlar aslında Kur'an'a uymuş olurlar. Bunu ifade eden ayetler şöyledir:

¹ Dr.

"Kim Peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. " ² "Allah'a ve Peygambere itaat ediniz ki size merhamet edilsin" ³ "Ey peygamber deki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı affetsin." ⁴ "Andolsun ki, Rasulallah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir." ⁵ Bu ayette Allah'ı ve ahiret gününü umanlar için örnek alınması gereken bir fazilet numunesi olduğu anlatılmaktadır. Peygamberin, hislerine mağlup, insanları memnun etmek ve onlara pratik değerden mahrum bir takım nazari kaideler öğretmekle görevli olmayıp, onun hedefinin, insanlığa ameli kaideler öğretmek ve bu kaideleri kendi yaşayışla izah ve tarif etmek olduğu anlaşılmış olmaktadır." ⁶

Sünnet, Kur'an'dan sonra Müslümanların müracaat ettiği ikinci büyük kaynaktır. Allah, Hz. Peygamberi (sav) Kur'an'ı tebliğ ve açıklamakla görevlendirmiştir. O halde Kur'an'ın açıklaması itibarıyla de ikinci derecede öneme sahiptir. Bilindiği gibi tefsir kaynaklarının ilki Kur'an'ın kendisidir.

Sünnetin bu yönüne delil teşkil eden pek çok rivayet vardır: Hz. Peygamber, Muaz'ı (r.a) Yemene vali gönderirken aralarında geçen konuşmada, karşılaştığı bir problemin çözümünde önce Allah'ın kitabına, onda bulamazsa sünnete, onda da bulunmazsa kendi içtihadına göre hareket edeceğini söylemiş, Pey-

² 4 Nisa 80.

³ 3 Al-i İmran 132.

⁴ 3 Al-i İmran 31.

⁵ 33 Ahzab 21.

⁶ Açıklama için bkz. Kur'an-ı Kerim'in Açıklamalı Meali, Ali Özek v.d. T.D.V.Yay., Ankara,1993.

gamberimiz de bu yöntemi onaylamıştı.

Hiz. Ömer (r.a) Kadı Şureyh'e yazdığı mektubunda ise şöyle demiştir: Sana bir durum geldiği zaman Allah'ın kitabına göre hükmet. Eğer Allah'ın Kitabında hükmü olmayan bir durum karşına çıkarsa Rasulullahın verdiği hükümle hükmet...⁷

Yukarıdaki örneklerde açıkça görüldüğü gibi Kur'an'da bulunmayan bir hüküm için sünnete başvurma zarureti vardır. Sünnet Kur'an'da zikredilmeyen konularda hüküm koymaktadır. Mesela: Yaşlı bir kadın Ebu Bekir'e (ra) gelerek torunundan kalan maldan miras almak istediğini söyleyince, Hiz. Ebu Bekir, Kur'an'da ninelere torunlarının mirasından hisse verileceğine dair bir ayet bilmiyorum. Hiz. Peygamberin de buna dair bir şey buyurduklarından haberim yok" diye cevap verdi. Sonra bu konuyu yanında bulunanlara sordu. Sahabeden Mugire b. Sube ayağa kalkıp "Hiz. Peygamber nineye 1/6 hisse verirdi dedi. Diğer bir sahabi Muhâmmmed b. Mesleme de aynı şeyi söyleyince Hiz. Ebu Bekir kadına torunun mirasından 1/6 hisse verdi.

Kur'an ayetlerinde Hiz. Peygamberin görevlerinden birinin de Kur'an'ı açıklamak olduğu bildirilmektedir.⁸

Bu ayetler Sünnetin Kur'an ayetlerinin açıklanması açısından çok önemli bir yere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Sünnet, ayetleri tefsir ederek onun mücmelini tafsil, mutlakını takyid,umumi lafızlarını tahsis, Kur'anın belirtmediği ölçüleri, hadleri ve cüz'iyatı da tayin eder. Kur'anın açıkca bir hüküm

⁷Şatibi, Muvafakat (Ter.Mehmet Erdoğan), İz Yay, İst., 1993, IV, 5-6.

⁸ 4 Nisa 65.

getirmediği yerlerde sünnet müstakil olarak hüküm koyma salahiyetine haizdir. Ayrıca Kur'an'ın tafsil ve izahını kendisine bıraktığı hususları tefsir eder.⁹

İmam Şafii sünnetin Kur'an karşısındaki tutumunu şöyle açıklamaktadır: "Resulullah'ın sünnetlerinin Kur'an karşısında iki tutumu vardır. Birincisi, Kur'an'ın açıkca ifade ettikleri karşısındaki tutumdur. Bu hususta Resulullah Yüce Allah'ın indirdiğine olduğu gibi uyar. İkincisi ise mücmeller karşısındaki tutumdur. Burada Resulullah Allah'ın mücmelden ne kastettiğini onun adına açıklar. Umumi mi yoksa hususimi, nasıl farz kıldığını ve kulların bunu nasıl yapmalarını istediğini izah eder. Her iki şekilde de Resulullah Allah'ın Kitabına tabi olmuştur."¹⁰

Kur'an'da Allah: "*Peygamber size neyi getirmişse onu alın size neyi yasaklamışsa ondan kaçının*"¹¹ buyurmaktadır. Kur'an'da bulunan deliller göstermektedir ki, Peygamberin getirdiği emir ve yasak ettiği her şey, hüküm itibariyle Kur'an'ın getirdiklerine ek olarak katılmaktadır.

Bu ayetin tefsirinde Yazır özetle şöyle demektedir: Peygamberin hiç içtihat ile amil olmadığını ileri süren âlimler bu ayeti delil getirmişlerdir. Fakat '*Allah senden affetti, onlara izin vermekte neden acele ettin*' (Tevbe 43) gibi ayetler Peygamberin içtihat ettiğini ancak isabet etmediği zaman vahiyle düzeltildiğini gös-

⁹ Subhi Salih, Hadis İlimleri ve İstılahları (Ter. M. Yaşar Kandemir), (5.Baskı), DİB. Yay., Ankara, 1988, s.253.

¹⁰ Muhâmmed b. İdris Şafii, Er-Risale (çev. Abdulkadir Şener, İbrahim Çalışkan) TDV Yay., Ankara, 1997, s.62; Sadreddin Gümüş, Kur'an Tefsirinin Kaynakları, Kayıhan Yay.İst.1990, s.47.

¹¹ 59 Haşr 7.

termektedir. Bu ayet Kur'an hakkında olmalıdır. Hadislere de şamil olabilir. Ayetteki vahyin muzari olarak gelmesinde de buna işaret yok değildir.¹²Bu durumda onun ayrı bir şey olması, ona ilaveler getirmesi gerekir. İşte bu da sünnet olmaktadır. Ayrıca, "o arzusuna göre de konuşmaz, (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir."¹³

Bu ayetle ilgili olarak Mevdudi şunlara yer vermektedir: Hz. Peygamberin tüm sözleri Allah katından mıdır? sorusuna cevap olarak; "Kur'an kesinlikle vahiydir, içindeki tüm sözler Allah'a aittir. Peygamberin sözlerine gelince bunları üçe ayırmaktadır:

1-Hz. Peygamberin İslamı tebliğ, Kur'an'ı beyan ve izah niteliği taşıyan sözlerinin tümünün vahy kaynaklı olduğunda şüphe yoktur.

2- Hz. Peygamberin Müslümanların lideri olması münasebetiyle Allahın kelimesini yüceltmek ve dini ikame etmek için mücadele ederken muhtelif zamanlarda verdiği emirleri kapsayan sözleri içtihatdır. Onun insan olarak söylediği sözler sahabeyle istişare sonucu aldığı kararlar ve Allah'ın aksine emrettiği konulardaki içtihatları vahy değildir. Bunların dışındaki sözler vahy-i hafidir. Peygamberimizin içtihatları Allah'ın rızasına uygun görünmektedir. İctihatta hata yaptığı zaman Allah tarafından hemen uyarılmış ve düzeltilmiştir.

3-Peygamberimiz insan olarak nübüvvetten önce ve sonra,

¹² Muhâmmed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Eser Neşr. İst.1979, VII, 4571-4572.

¹³ 53 Necd 3-4.

peygamberlikle ilgili olmayan sözleri yukarıdaki ayetin kapsamına girmemektedir. Ancak Hz. Peygamberin bütün sözleri doğruluğun ve hakkın dışında değildi.¹⁴

Bir kısım insanlar Kur'an'la yetinip sünnete ihtiyaç olmadığını ileri sürmüşlerdir. Şatıbi bunları "nasipsiz" olarak vasıflandırmaktadır. Bu aşırı düşüncelere sahip kimselerin delil olarak ileri sürdükleri "Kitabın her şeyi beyan etmiş olduğu" esasıdır. Bu tutum, olanları sünnetin getirdiği hükümleri bir tarafa atmaya ve Kur'an'ı iniş amacına uygun olmayan tevile götürmüştür.¹⁵

Hz. Peygamber (sav) böyle bir tutum içine girenleri hem tehdit etmiş, hem de sünnetin bağlayıcılığını bize bildirmiştir: "Şunu kat'i olarak biliniz ki, bana Kur'an-ı Kerim ve onun bir misli verilmiştir. Karnı tok bir halde, rahat koltuğun da oturarak: Şu Kur'an'a sarılınız, ondan helal olarak ne görmüşseniz onu helal kabul ediniz, neyi de haram görmüşseniz onu haram biliniz, diyecek bazı kimseler gelmek üzeredir.¹⁶ Âlimler bu hadiste geçen "misli" Sünnet olarak anlamışlardır."¹⁷

Bugün de Kur'an'a çağdaş yaklaşımlar adı altında sünnetin devre dışı bırakılması hedeflenmektedir. Mesela Perviz, hadislerin Kur'an tefsirinde kullanılmasını, Kur'an metinlerinin tefsir edici gücünün çürütülmesi olarak görmekte, hadisçilerin ileri sürdükleri hadise inancı kuvvetlendirme delillerini tenkit

¹⁴ Mevdudi, Tefhimu'l-Kur'an (Ter., Heyet) İnsan Yay. İst.1991, VI, 13-14.

¹⁵ Şatıbi, Muvafakat, VI, 15.

¹⁶ Ebu Davud, İmare,33; Tirmizi, İlim, 10.

¹⁷ Suad Yıldırım, Peygamberimizin Kur'anı Tefsiri, s.31-32.

etmektedir. Bakara Suresinin 129. ayetinde geçen hikmet kelimesini, nebevi hadislerle aynı şey olarak anlamının doğru olmadığını, bunun genel bir terim olduğunu söylemektedir. Yine o, mesela Nur suresi 53-54. ayetlerde Allah'ın Peygamberlere itaati emretmesini Peygamberin ölümünden sonra, halifelere geçen ümmetin idaresine (imamet) delalet ettiğini söyler ve Kur'an'da hiç bir yerde Kur'an ve hadise inancımızın aynı sağlamlıkta olmasını bizden istemediğini ileri sürer. Devamla "Bir kimse Hz. Peygamberden her söz ve ameline kıyamete kadar itaat edilmesi gereken bir değer atfederse, hadis külliyyatı vahiyle aynı seviyeye yükseltilmiş olacağı endişesini dile getirir."¹⁸

Sünnetin hüccet oluşunu reddedenlerin, "Kur'an her şeyi ihtiva eder, Allah Kur'an'ın korunmasını üstlenmiştir, şayet Sünnet de hüccet olsaydı onu da korumaya dâhil ederdi, sünnet hüccet olsaydı Resûlullah Kur'an gibi onun da yazılmasını emrederdi, böyle olmamıştır", gibi görüşlerini kitabına alan Necati Kara, bunlara verilen cevapları da zikretmiştir.¹⁹

Ali Osman Koçkuzu, Hz.Peygamberin dinde müstakil hüküm koyma hakkı olduğunu kabul edenlerin ve etmeyenlerin görüşünü belirttikten sonra son olarak şunu söylemektedir: "Peygamberimiz dinimizde şari'dir. Haram ve helal tespit eder. Bizler için zorluk ondan gelen haber ve hadisin gerçekliğinin

¹⁸ Baljon, Kur'an Yorumunda Çağdaş Yönelimler, (Ter. Ş. Ali Düzgün), Fecr Yay., Ankara, 1994, s.32-35.

¹⁹ Geniş bilgi için bkz. Necati Kara, Kur'an-Sünnet Bütünlüğü, İhtar Yay. Erzurum, 1995, s.253-257.

tespitinde ortaya çıkmaktadır. ²⁰

II- Beyan ve Çeşitleri

a- Beyanın Tanımı: Lügatte ortaya çıkarma (izhar) anlamına gelmektedir. Bildirme, açıklama anlamında da kullanılmaktadır.

İstılahta ise, söz olsun, iş olsun, meydana gelen şeylerden amaç ne olduğunu, o şey ile ilgisi bulunan bir söz ile veya fiil ile açığa çıkarmaktadır.²¹ Mesela Kur'an'da "*Namazı kılınız*" emrini Hz.Peygamber (sav) kıldığı namaz ile beyan etmiş, aynı zamanda da "*Namazı, benim nasıl kıldığımı gördüğünüz gibi kılınız*" buyurmuştur.

b- Beyan Çeşitleri:

1) Beyanı Takrir: Bir sözü mecaz ve husus (tahsis) ihtimalini kesecek bir şey ile te'kid etmektir. Mesela: "*Kanatlarıyla uçan kuşlar da sizin gibi birer ümmettir*" ²²ayetinde "kanatlarıyla uçan" ifadesi te'kididir, mecazi bir anlama engeldir.

2) Beyanı Tefsir: Kendinde gizlilik olan bir şeyi açıklamaktır.

Kendilerinde bir kapalılık (mücmel, müşkil, hafi) bulunan, sözler, bu beyan sayesinde açıklanmış olmaktadır. Mesela, "*zekâtı veriniz*" ayetindeki mücmelliği, Hz. Peygamberin (sav) "*Mallarınızın kırkta birini zekât olarak veriniz*" hadisi ortadan

²⁰ A.Osman Koçkuzu, Rivayet İlimlerinde Haber-i Vahitlerin İtikad ve Teşri Yönlerinden Değeri, DİB. Yay., Ankara 1988, s.108.

²¹ Ö. Nasuhi Bilmen, Hukukî- İslamiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu, Bilmen Yay.,İst. I, .23.

²² 61 En'am 38.

kaldırmış, ne miktarda verileceğini beyan etmiştir.

3) Beyanı Tağyir: Sözün evvelinin gerektirdiğini, bundan amacın ne olduğunu başka bir lafızla ortaya koyarak değiştirmektir. Tahsis, istisna, bedel denen şeyler bir beyanı tağyirdir. Mesela, "*Alışveriş helal, faiz haramdır*" ifadesinde birinci bölümden anlaşılan bütün alış-verişlerdir. Fakat "*faiz haramdır*" ifadesi, birinci cümledeki genelliği değiştirip, "*Faizle olmayan alış-veriş*" şekliyle tahsis etmiştir.

4) Beyanı Zaruret: Bir şeyi lafızla açıklamaya konu olmayan bir şeyle, bir nevi izah etmektir. Bu beyanın bir kısmı mantık hükmündedir, bir kısmı da ihtiyaç anında susmadan ibarettir. Mesela, evlilik çağına girmiş bir kızı, babası evlendireceğini söylediği halde, kız sussa, bu onun için kabul anlamına gelmektedir. Bu beyanı zaruret olmaktadır.

5) Beyanı Tebdil: Fer'i hükümlerden olan ve te'bidi gösterir bir kayıt ile kayıtlanmamış şer'i bir hükmün aksine, ondan sonra gelmiş şer'i bir delilin delalet etmesidir. Buna nesh de denir. Başka bir ifade ile daha önceki bir nassın hükmünü daha sonra gelen bir nassla ortadan kaldırmaktır. Mesela, önce, ebeveyne vasiyet yapılması farz idi. Fakat sonra bu, şer'i bir delil ile neshedilmiştir.²³

²³ Beyan Çeşitleri için bkz. Bilmen, a.g.e., s.24

III- Sünnetin Kur'n'ı Beyan Yönlerine Örnekler:

1) Sünnet, Kur'anın Mücmelini Beyan Eder.

Mücmel, kendisiyle ne kastedildiği anlaşılamayandır. Mücmel olan ayette manalar iç içedir ve onlardan hangisi olduğu açık bir şekilde belli olmaz. Bu şekilde, manası kapalı olan ayetler Kur'anda mevcuttur.²⁴Fakat bunun Kur'an'da mevcut olması, açıklanmadığı anlamına gelmez. Özellikle Allah'ın Kullarına din olarak sunduğu ve onlara emrettiği hususlarda mücmellik devam edemez.²⁵Bu ya başka bir ayet tarafından, ya da sünnet tarafından beyan edilmiştir. Görülüyor ki, dinin tam bir şekilde anlaşılması sünnetullah gereğidir ve bu görevin bir kısmı da Peygambere verilmiştir. Şimdi Sünnetin Kur'an'ı beyanına birkaç örnek verelim:

I. Hicr Suresindeki: *"Andolsun ki, Biz sana tekrarlanan yediye ve şu büyük Kur'anı verdik"* ²⁶ ayetinde geçen "tekrarlanan yedi"nin ne olduğunu şu hadisten anlıyoruz:

... Ebu Said İbnü'l Mualla şöyle demiştir. Ben namaz kılarlarken Peygamber (sav) benim yanıma uğradı da, beni çağırdı. Ben onun yanına gitmedim. Nihayet namazı kıldıktan sonra yanına vardığımda bana:

Gelmeden seni men eden nedir? buyurdu.

Ben: Namaz kılıyordum dedim.

Resulullah: Allah: *"Ey iman edenler Allah'a ve Resulüne ica-*

²⁴İsmail Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, (6.baskı) TDV Yay., Ankara, 1988, s.182.

²⁵Subhi Salih, Kur'an İlimleri, (Ter. M. Said Şimşek) Hibaş Yay. Konya, s.247.

²⁶15 Hicr 87.

bet ediniz" (Enfal 24) buyurmadı mı ?

Sonra Rasullullah bana: Sen bu mescitten çıkmadan önce ben sana Kur'an'daki en büyük sureyi öğreteceğim" buyurdu. Sonra Peygamber mescitten çıkmak için yürüdüğü zaman ben kendisine o sözünü hatırlattım. Bunun üzerine:

- O sure el-hamdü-lillahi Rabbil Alemin suresidir. O (namazlarda) tekrar edilen yediyat ve bana verilen büyük Kur'an'dır buyurdu ... " ²⁷

II. Bakara Suresinde:"... *Artık sizden her kim hasta olursa yahut başından bir rahatsızlığı varsa oruç veya sadaka veya Kurban olmak üzere fidye gerekir.* " ²⁸

... Abdurrahman İbnu'l Esbahani şöyle demiştir: Ben Abdullah İbn Ma'kıl'dan işittim, o şöyle dedi: Ben şu mescidin içinde yani Kufe Mescidinde Ka'b İbn Ucre (ra) nin yanında oturdum da ona "oruçtan bir fidye" ayetini sordum. Ka'b İbn Ucre şöyle anlattı: (Hudeybiyede) bitler yüzümün üzerinde saçılıp dağılmış halde ben Peygamberin yanına taşındım. Peygamber (sav)"Ben meşakkatin sende bu dereceye ulaştığını sanmıyordum. Sen bir davar bulabilir misin?

Ben: Hayır (bulamam) dedim. Peygamber (sav):

Üç gün oruç tut yahut her bir fakire yarım sa' ölçeği buğday düşmek üzere altı fakiri doyur ve başını tıraş et" buyurdu. İşte bu ayet hususi olarak benim hakkımda indi. Fakat bu

²⁷ Buhari, Kitabu'l-Tefsir, 224.

²⁸ 2 Bakara 196.

umumi olarak sizin hakkınızdadır, dedi.²⁹

Mücmel ayetlerin ibadet ve muamelatla ilgili olanlarının örneği burada sayılmayacak kadar çoktur. Namaz, oruç, hacc, zekât gibi ibadetlerle, alışveriş vs. gibi muamelata ait hükümlerin beyanı hususunda Hz. Peygamberden rivayet edilmiş hadisler bu konulardaki kapalılığı gidermiş ayetleri açıklamışlardır. Bunlara birkaç örnek vermekle yetineceğiz.

Kur'an'da namazın kılınması ve vakitleri ile ilgili bilgi varken, nasıl kılınacağı ve ne şekilde davranılacağı açıklanmamıştır. Bunlarla ilgili açıklama ve uygulamaları hadisten öğrenmekteyiz:

Ebu Mes'ud (r) şöyle demiştir: "Bir kimse: "Ya Rasulallah falancanın bize uzun namaz kıldırmasından dolayı muhakkak sabah namazından geri kalmaktayım," dedi. Bunun üzerine Resulullah öyle bir öfkeleni ki, ben onun hiçbir yerde o günkü kadar öfkeleniğini görmedim. Sonra Resulullah şöyle hitap etti." Ey İnsanlar içinizden bazı kimselerde cemaati nefret ettirme (hasleti) vardır. Her kim insanlara imamlık ederse, namazı hafif tutsun. Çünkü onun arkasındaki cemaatte zayıf olanı var, yaşlı olanı var, ihtiyaç sahibi olanı vardır.³⁰

Hz. Peygamberden içkiyle ilgili olarak İbn Ömer'den şu haber rivayet edilmiştir: "Allah içkiyi ve onu içeni, sunanı, satanı, alanı, üreteni, ürettireni, taşıyanı, kendisine taşıtanı lanetle-

²⁹ Buhari, Kitabu't-Tefsir, 42. Ayrıca bkz. İbn-i Kesir, Hadislerle Kur'an'ı Kerim Tefsiri, (Çev. B. Karlığa, B. Çetiner) Çağrı Yay.İst.1988, II, 775.

³⁰ Buhari, Ezan 95.

miştir. " ³¹

Görüldüğü gibi ayette içki haram kılınmış, fakat hadis onun içeriğini açıklamıştır.

Hiz. Peygamberin gaybla ilgili konularda da açıklamalarda bulunduğunu görmekteyiz. Bu açıklamalarını İbn Atiyye ve diğer âlimlere göre Cebrail'in kendisine öğrettiği ile yapmıştır. Cebrail'in kendisine açıklamasını öğrettiği ayetlerin büyük bir kısmını gaybla ilgili olanlar oluşturmaktadır. Yaratılışın başlangıcı, insanın yaratılışı, Allah'ın kâinatı düzeni, kader ve ecel, ölümden sonraki hayat, kalp ve nefsin halleri, İslam ümmetinin geleceği, kıyamet halleri, cennet ve cehennem ahvali vs. Bu konulardan birine örnek vermekle yetineceğiz.³²

Kıyamet ve hesaplama ilgili olarak, Tekasür Suresindeki "Sonra, o gün nimetlerden kesinlikle sorguya çekileceksiniz." ayetiyle ilgili olarak Mevdudi şu hadisi nakleder: Ebu Hureyre-den(r) rivayet edilmiştir: Rasulullah Hz. Ebu Bekir (r) ve Ömer'e (r) şöyle dedi. Gelin, Ebu Leysim b. Eytan el-Ensariye gidelim. Hep birlikte İbn Eytan'ın bağına gittiler. O da onlara hurma dalı getirdi. Resulullah: Hurmayı neden koparıp getirmedi? buyurdu. O da: "ben, kendiniz seçerek yemenizi istedim" dedi. Onlar hurmaları yiyip soğuk suyu içtiler.

Sonra Rasulullah (s) şöyle buyurdu: Nefsim elinde olana (cc) yemin ederim ki bu nimetler hakkında kıyamet günü Allah

³¹ Muhâmmmed b. Süleyman er-Rudani, Cem'ul-Fevaid, Ocak Yay. İst., 2008,V, 64, Mevdudi, I, 511.

³² Geniş bilgi için bkz. Yıldırım, s.207-226.

sizden soracaktır. Bu serin gölge, soğuk hurmalar ve soğuk su hepsi...³³

Ber'a b Azip'ten rivayetle, Hz. Peygamber (sav) buyurdu ki:

*"Allah iman edenleri sabit kaville yerlerinde tutar" ³⁴ ayeti, kabir azabı hakkında inmiştir. Ölen kula "Rabbim kim ?" diye sorulacak. O da "Rabbim Allah! Peygamberim de Muhâmmed (sav) dir" cevabını verecektir. İşte Allah (cc) ın: Allah iman edenleri, hem dünya hayatında hem de ahirette sabit kaville yerlerinde tutacaktır, ayet-i kerimesi budur.*³⁵

Son olarak Yasin Suresi 38. ayetle ilgili hadisi nakledelim: *"Güneş de (ilahi bir ayettir ki) kendi karargâhında akmaktadır. Bu mutlak galip, her şeyi hakkıyla bilen Allahın takdiridir."*

Ebu Zerr şöyle demiştir: Ben, güneşin batışı sırasında mescitte peygamberle beraberinde idim. Peygamber (s) : Ya Eba Zerr ! Güneş nerede batar bilir misin? diye sordu.

Ben: Allah en iyi bilendir dedim.

Peygamber: Güneş gider, ta arşın altında secde eder işte bu yüce Allah'ın şu kavlidir: Güneş de (ilahi bir ayettir ki) kendi karargâhında cereyan etmektedir. Bu mutlak galip, her şeyi bilen Allah'ın takdiridir.³⁶

³³ Mevdudi, VII, 221.

³⁴ 14 İbrahim 27.

³⁵ Müslim, Kitabu'l-Cenne, 73.

³⁶ Buhari, Kitabu't-Tefsir, 324.

2) Sünnet Kur'an'ın âmmını tahsis eder:

a) Âmmın tarifi: Sınırsız olarak fertleri içine alan lafızdır veya delalet ettiğı fertlerin bütününe içine alan lafızdır.

1- Şartları içine aldığı fertler üç ve daha fazla olacak.

2- Fertler sınırsız sayısız olacak veya sınır ve sayıya delalet eden bir karine bulunmayacak.

3- Bütün fertleri içine alacak.

Mutlak ile Âmm arasındaki fark ise, bir defada yaygın bir ferdi veya yaygın fertleri kapsamına almakta, bütün fertlere şamil olamamaktadır. Âmm ise fertlerin bütününe içerisine almaktadır.³⁷

Tahsis ise âmmın içine aldığı bazı fertleri onun hükmünden çıkarmaktır. Tahsis edene muhassıs, tahsis olunana muhassıs denir.

Hanefiler, muhassısın âmm ile birlikte muhassısın bulunduğu kelimadan ayrı bulunmasını şart koşarlar, aksı takdirde aynı zaman içerisinde gelmemişlerse muhassıs değil, nasih adını alır.

Hanbelî, Şafii ve Maliki mezheplerine göre ise bu şartlar aranmamakta fakat delilde, şunu istemektedirler: Âmm olan nass ile amel edilme vaktinden sonra varid olmamasıdır. Âmm ile amelden sonra gelen delil, muhassıs değil, nasih kabul edilir.³⁸

Konumuz, sünnetin Kur'anı tahsisi olunca, hadislerin

³⁷ Fahreddin Atar, Fıkıh Usulü, M.Ü.İ.F.V.Yay. İst. 1988, s.187.

³⁸ a.g.e., s.195-196.

tamamının Kur'an ayetini tahsis edip-edemeyeceği ile ilgili görüşlere kısaca yer vermek, konunun iyi anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

İslam âlimleri, Kur'an'ın âmm lafzını, Kur'an'ın, mütevatir ve meşhur sünnetin tahsis edebileceği hususunda ittifak halindedir. Ancak haber-i vahidlerin, Kur'anın âmmını tahsis edip-edemeyeceği hususunda Hanefiler diğer üç mezhebe göre farklı düşünmektedir. Şöyle ki, Kur'anın subutu kat'i olmasına karşılık, haber-i vahidler ise zannidir. Buna göre tahsisinde tağyir olduğunu ileri sürerek zanninin, kat'iyi tahsis ve tağyir kudreti bulunmadığını ileri sürmektedir. Hanefilere göre Kur'anın âmmını ancak Kur'an, mütevatir ve meşhur hadis tahsis edebilir.

Hanbeli, Şafii ve Malikilere göre ise tahsis, tağyir değil tefsirdir. Zanni bir delil de âmm lafzı tefsir edebilir, caizdir.³⁹

Örnek: "Size ölü eti haram kılındı."⁴⁰ ayetini, haber-i vahid (Deniz suyu temiz, ölüsü helaldir.)⁴¹ tahsis etmiştir.

Bu açıklamalardan sonra konu ile ilgili örneklerle geçelim:

I- *(Harp esiri olarak) sahip olduğunuz cariyeler müstesna evli kadınlar da size haram kılındı. Allah'ın emri budur. Bunlardan başkasını, namuslu olmak ve zina etmemek üzere mallarınızla (mehir) istemeniz size helal kılındı.*⁴² ayeti "kadın, halasının ve teyzesinin üzerine nikah

³⁹ Atar, s.191-192.

⁴⁰ 5 Maide 3.

⁴¹ Mansur Ali Nasıb, Et-Tac, Camiu lil Usul Fi Ahâdîsi'r-Rasul, Mektebetü Pamuk, İstanbul 1961, s.80.

⁴² 4 Nisa 24.

edilemez"⁴³ hadisiyle tahsis edilmiş, hala ve teyzenin yeğenlerin nikahı altında olması ayetin kapsamındaki evlenilebilecekler içinden tahsis edilmiştir.

II- İbn Hatim der ki; Bize Ömer b. Şebbe'nin ... Abdullah'tan rivayetinde Hz. Peygamber: İman edenler ve imanlarını zulüm ile karıştırmayanlar... İşte güven onlarıdır ve doğru yolu bulanlar da onlardır.⁴⁴ ayetindeki "zulm" kelimesini şirkle açıklamış ve ayeti bununla tahsis etmiştir.⁴⁵

3- Sünnet, Kur'an'ın Mutlak Ayetlerini Takyid Eder.

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi mutlak, âmmdan farklıdır. İfade bakımından aynı oldukları çağrışımı oluşsa bile bu böyledir.

Mutlak, hass bir lafızdır ki, delalet ettiği fertlerden herhangi birini ifade eder. Mesela, "bir köle azad etmek", ifadesi, söz konusu kölenin mümin olup-olmamasını, birden fazla olmasını göstermez. Sadece bir kölenin azad edilmesini gösterir. Mukayyet, bir vasıf, bir hal, bir gaye veya bir şeref kaydına bağlı olarak kendi cinsinden yaygınlaşmış bir medlule delalet eden hass bir lafızdır. Misal : "Bir mümin köle azad etmek" ayetindeki köle lafzı, mümin olma vasfıyla takyid edilmiştir. Yine "sonra orucu geceye kadar tamamlayın" (Bakara 187) ayetinde ise orucun tamamlanması, geceye kadar kaydıyla takyid edilmiştir ve

⁴³ Müslim, Nikâh, 37.

⁴⁴ 6 En'am 82.

⁴⁵ İbn-i kesir, VI, 2722.

bundan dolayı visal orucu caiz değildir.⁴⁶

Mutlak ve mukayyed ile ilgili olarak yapılan bu kısa açıklamadan sonra konunun daha iyi anlaşılması için örneklendirmeye geçebiliriz.

1 - Bakara Suresi 38. ayette:

"Hırsız erkek ve kadının yaptıklarına karşılık, Allah tarafından bir ceza olarak ellerini kesin." mutlak olarak ifade edilmiştir. Hz. Aişe'den gelen "dinarın dörtte biri veya daha fazlası için hırsızın eli kesilir" hadisi bu ayeti takyid etmiştir.⁴⁷

Ayrıca, Hz. Peygamber "Meyve ve sebzelerin çalınmasında el kesme yoktur." ve "yenilecek şeylerin çalınmasında el kesme yoktur" buyurarak⁴⁸ ayeti takyid etmiştir.

Yine elin nereden kesilmesi gerektiği ile ilgili bilgilerin hadisler yoluyla elde edildiği unutulmamalıdır.

*"Artık Kur'an'dan kalayınıza geleni okuyunuz"*⁴⁹ ayeti "Fatiha-tu'l kitabı okumayanın namazı yoktur"⁵⁰ hadisi ile takyid edilmiş, namazda fatihanın mutlaka okunması gerektiği, genel kapsam dışı tutulmuştur. Ebu Hanife ayetin itlakına ve içtihadını tekid eden bazı hadislere dayanarak namazda kıraatın Fatiha olarak taayyün etmediğini ancak, vacib olduğunu kabul eder.⁵¹

4- Sünnet, Müşkili Beyan Eder.

Müşkil, manasında kapalılık bulunan veya birden fazla

⁴⁶ Atar, s.175.

⁴⁷ İbn-i Kesir, V, 2273-2274.

⁴⁸ Mevdudi, I, 480.

⁴⁹ 73 Müzzemmi 20.

⁵⁰ Müslim, Kitabı's Salat, 34.

⁵¹ Yıldırım, s.254-255.

manaya geldiği için hangi manaya delalet ettiğinde kapalılık bulunan lafza müşkil denir.⁵²

Örnek: (*Sadık fecr olan*) *ak iplik kara iplikten size seçilinceye kadar yiyin için*.⁵³

Bu ayette müşkil "ak ipliğin", "kara iplikten" ayırt edilmesi meselesidir. Bu ifade sahabe tarafından yanlış anlaşılmış, Hz. Peygamber (sav) tarafından şu hadisle müşkilleri giderilmiştir.

Adiyy b. Hatim (r) şöyle demiştir:

-Ya Rasulallah siyah iplikten seçilecek beyaz iplik nedir? Bunlar hakikaten iki ip midir? diye sordum. O :

- Eğer sen bu iki ipe baktıysan, şüphesiz sen elbette geniş kafalıysın buyurduktan sonra, bunlar senin düşündüğün gibi iki ip değildir. Biri gecenin karanlığı, diğeri de gündüzün beyazıdır" buyurdu."⁵⁴

5- Sünnet, Kur'an'da Geçen Bir konuyu, Ona Uygun Olarak Teyid Eder:

Hiz. Peygamberin hadisleri sadece Kur'an'ın anlaşılması güç olan kısımlarını açıklamakla kalmamış, bazen de kur'an'da anlatılan bir konuyu destekleyici mahiyette açıklamalarda bulunmuştur. Bu tür hadisler Kur' an ayetini teyid edici bir özellik arz etmektedir.

⁵² Atar, s.214.

⁵³ 2 Bakara 187.

⁵⁴ Buhari, Kitabu't-Tefsir, 37.

Örnek: “*Mallarınızı aranızda batıl yollardan yemeyiniz*”⁵⁵ ayetinin manasını teyit edici şu hadis-i şerif rivayet edilmiştir:

Ümmü Seleme’den nakledilir ki, Rasulullah şöyle buyurdu: “Dikkat edin, ben sadece bir insanım. Bana bir davacı gelir. Belki de içinizden bir kısmınız delilini çok daha güzel bir dille ifade eder ve ben onun lehine hükmederim. Kimin için bir müslümanın aleyhinde hüküm vermişsem o ateşten bir parçadır”.⁵⁶

Yukarıdaki ayetle ilgili olarak Ali b. Ebu Talha, İbn Abbas’tan şöyle bir nakilde bulunur: Kendisinin malı olmadığı ve elinde apaçık bir belge bulunmadığı halde, bir malın kendisine ait olduğunu iddia eden dava açan ve hakkın kendisinin lehine olmadığını bilerek hak sahibi olduğunu iddia eden kimse hakkında nazil olmuştur. Bu kimseler bile bile haram yiyip, günaha girmektedirler.⁵⁷

6- Sünnet Kur'an'da Bulunmayan Hükümler Koyar.

Sünnetin, Kur'an'ın sükût ettiği hükmü açığa kavuşturması ile ilgili örnek pek çoktur. Yukarıda zikrettiğimiz (Buhari, Nikâh, 27) bir kadın halası ve teyzesi ile aynı nikâh altında bulundurulamayacağı örneği bu konu için de geçerlidir.

İslam âlimlerinin bir kısmı sünnetin müstakil hüküm ortaya koyduğunu söylerken, bir kısmı da müstakil hüküm değil de, Kur'an'dan bir asla dayanarak bunu yaptığını ileri sürmüşlerdir. Bu tartışmanın detaylarına girmeden şunu söylemek ye-

⁵⁵ 2 Bakara 188.

⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 307, Mevdudi, I, 152.

⁵⁷ İbn Kesir, III, 741-742.

terli olacaktır: İhtilaf sözdedir, manada değil. Aradaki fark, biri müstakil şeriat diye isimlendirirken, diğeri ise böyle bir ifadeye yer vermemektedir.

Rasulullah bu durumda şu tür beyanla hüküm ortaya koymaktadır:

- 1- İlhak yoluyla beyan
- 2- Kıyas veya icthad yoluyla beyan
- 3- Çeşitli konulardaki Kur'an naslarından umumi kural-ları istinbat yoluyla beyan.
- 4- Hadislerdeki tafsili hükümlerin hepsini kur'an'da olan tafsili hükümlere döndürerek beyan.⁵⁸

İlhak yoluyla beyana örnek olarak şu ayeti örnek verebi-liriz. Bir ayette şöyle buyrulmaktadır: "*Hem size hem de yolculara fayda olmak üzere deniz avı yapmak ve onu yemek size helal kılın-dı...*"⁵⁹ Burada ölmüş deniz hayvanlarının durumuna bir açıklık getirilmemiştir. Bununla ilgili hükmü "Denizin suyu temiz ölü-sü helaldir" hadisi ortaya konmuştur."⁶⁰

Kıyas veya içtihat yoluyla beyana gelince, buna şu örneği verelim:

Allah miktarları belli olan miras paylarını açıklamıştır. Bunlar, yarım, dörtte bir, sekizde bir, üçte bir, altıda birdir. Asa-benin mirasını ise sadece işaret yoluyla zikretmiştir.⁶¹ Bu ayetler belirlenmiş miras payları alındıktan sonra geri kalan kısmın

⁵⁸ Kara, s.293.

⁵⁹ 5 Maide 96.

⁶⁰ Şatıbi, IV, 35.

⁶¹ 4 Nisa 11; 4 Nisa 176.

asabeye ait olacağını gerektirir. Geriye mesele olarak amca, dede, amcaoğlu vs. erkek akrabalar kalmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak Rasulullah: "Belirlenmiş payları sahiplerine verin geriye kalan kısım ise, yakın erkeğe aittir." Başka bir rivayette "en yakın asabeye aittir"⁶² buyurarak, onların durumunu Kur'anda geçenlerin hükmüne katmıştır.⁶³

Çeşitli konulardaki Kur'an nasslarından umumi kuralları istinbad yoluyla beyanın örneği şu şekildedir:

Zarar vermek ve zarara zararla mukabele etmek yoktur.⁶⁴ hadisi şu ayetlerden alınmıştır. *"Fakat haksızlık ederek ve zarar vermek için onları nikâh altında tutmayın."*⁶⁵

*"Hiçbir anne, çocuğu sebebiyle, hiçbir baba da çocuğu yüzünden zarara uğratılmamalıdır."*⁶⁶

Son olarak da hadislerin detaylarının Kur'an'ın tafsilatı içerisinde bulunduğuna örnek verelim: Semure b. Cündüb hadisi: "Resulullah: Salatu'l Vusta, ikinci namazıdır."⁶⁷ buyurmuştur. Yine Hendek savaşı sırasında Hz. Peygamber: "Müşrikler bizi güneş batıncaya kadar orta namazdan alıkoydular. Allah onların kabirlerine ve evlerine ateş doldursun"⁶⁸ buyurdu. Bu hadisler, Bakara suresi 238.ayette geçen konuya açıklık getirmiştir.

⁶² Müslim, Kitabu'l-Feraiz, 2-3.

⁶³ Şatibi, IV, 40-41.

⁶⁴ a.g.e., IV, 44.

⁶⁵ 2 Bakara 31.

⁶⁶ 2 Bakara 33,282.

⁶⁷ Şatibi, IV, 45-48.

⁶⁸ Buhari, Kitabu't-Tefsir, 56.

7) Sünnet, Kur'andaki Bazı Kelimelerin Lüğavi Açıklamasını yaparak Onu Beyan Eder.

Hiz. Peygamber dönemindeki lüğavi açıklamalar, daha sonraki müfessirlerinki gibi değildir. O, detaya girmeden soru soranın durumuna göre, en kısa yoldan mananın anlaşılmasını hedef alırdı. Bakara suresi 143.ayette (Böylece sizi insanlara şahit ve örnek olmanız için vasat ümmet yaptık) geçen "vasat" kelimesinin "adl" manasında olduğunu söylemiştir.⁶⁹

8-Sünnetin Kur'an ayetini nesh yoluyla beyan Etmesi Meselesi.

Nesih meselesi en tartışmalı konulardan birisidir. Kabul edenlerin yanında kabul etmeyenler olduğu gibi, kabul edenler de kendi aralarında farklı yaklaşımlar içindedirler.

Nesh, izale etmek, gidermek, yok etmek, değiştirmek, tebdil, tahvil ve nakletmek anlamına gelir.⁷⁰

Neshi kabul etmeyenler, bunun aklen caiz olduğunu fakat Kur'anda neshin olmadığını, Kur'anın kendinden önceki ilahi kitapların hükmünü ortadan kaldırdığını söylerken, kabul edenler de kendi aralarında ikiye ayrılmaktadırlar.

Birinci grup, Kur'an ayetini ancak başka bir Kur'an ayeti neshdebileceğini söylemektedir. (İmam Şafii vs.)

İkinci grup ise, Hiz. Peygamberin sözlerinin de vahy kabul edilip (Necm 53-55) vahye müstenid olan Sünnetin Kur'an

⁶⁹ İsmail Cerrahoğlu, Tefsir Tarihi, DİB Yay., Ankara 1988, I, 57. Lüğavi açıklamalarla ilgili örnekler için bkz. Yıldırım, s.279-298.

⁷⁰ Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, s.122.

ayetini neshedebileceğini ileri sürmüştür.⁷¹ (Genellikle Hanefi Mezhebine mensub olanlar)

İslam âlimleri arasında Kitabın kitabı, sünnetin sünneti neshi konusunda ihtilaf yoktur.⁷²

Bizim konuyla ilgili olarak buraya ilave edeceğimiz husus, neshin Kur'anın beyan çeşitlerinden biri olarak kabul edilmesidir. Çünkü nesh, neshedilenin ortadan kalktığını, neshedenin ise sabit bırakıldığını beyan etmektedir.

Suat Yıldırım, Konu ile ilgili şu açıklamayı yapmaktadır: Kur'anı Kerimdeki ayetlerden herhangi birini hükmünün mensuh olduğuna dair, Hz. Peygamber (sav) tarafından söylendiği rivayet olunan bir habere rastlamadık. Hatta selefin istimalindeki geniş manada dahi bu kelimenin Hz. Peygamberden nakledildiğini görmedik. Usul kitaplarında sünnetin vazifelerinden ve Kur'anı açıklama şekillerinden birinin nasih ve mensuhu beyan etmek olduğu belirtilir. Şu halde sünnetin neshi beyan etmesi, neshe delalet etmek suretiyle olmalıdır. Kur'anın nüzulünü müşahade eden Sahabeler aynı mevzua dair olan ayetlerden mukaddem ve muahhar olanları bildikleri için Resulullah (sav)'in tasrihine nüzul kalmadan her iki manasına göre neshe muttali oluyorlardı.

Nitekim ayetlerin nüzul sebeplerine de bu şekilde vakıf oluyorlardı. Binaenaleyh nüzul sebeplerini öğrenmekte olduğu

⁷¹ Cerrahoğlu, a.g.e., s.124-125. Ayrıca bkz. M. Said Şimşek, Günümüz Tefsir Problemleri, Esra Yay. Konya, 1995.

⁷² Kara, s.301.

gibi, nasih ve mensuhu öğrenmek için de başlıca kaynak Sahabenin beyanından ibarettir. Fakat Rasulullah (sav) bazı hadisleri mensuh ayetlere delalet etmektedir.⁷³

Neshin varlığını kabul edenler, hadisin Kur'anı neshettiğiyle ilgili olarak şu hadisi örnek verirler: Bakara 180. ayeti (*Birrinize ölüm geldiği zaman, eğer hayır bırakacaksa anaya, babaya yakın-lara uygun bir biçimde vasiyet etmek Allah 'tan korkanlar üzerine bir borçtur*) "varise vasiyyet yoktur"⁷⁴ hadisiyle neshedildiği bildirilmiştir.

SONUÇ

Kur'an en büyük mucizedir şüphesiz. Bundan dolayıdır ki, hem lafzı hem de manası yönüyle insanları benzerini getirme konusunda aciz bırakmış ve Onun üslubu karşısında insanlar - ister inanmış isterse de inanmamış olsun- hayretlerini gizleyememişlerdir. Çünkü o vahydir, Allah kelimidir ve içine beşer sözü karışmamıştır. Böyle üstün bir özelliğe sahip bir kitabın herkes tarafından anlaşılması elbette düşünülemez. Kur'an ilimleri ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmayan mümin kimselere içinden çıkmayacakları ağır bir sorumluluk yükleyerek, onlara hem haksızlık yapmış, hem de kutsal kitapları hakkında hatalı yorumlara kalkışmalarına yol açmış oluruz. Onun içinde geçmiş ve geleceğe ait bilgiler, edebi sanatlar, akılla kavranması mümkün olmayan ifadeler vardır. Ayrıca Kur'an, kıyamete kadar gelecek toplumların hepsine birden hitap eden bir kitaptır. Bu yüzden

⁷³ Yıldırım, s.269.

⁷⁴ Buhar, Kitabu'l-Vesaya, 6.

içerdiği bilgilerin zaman ve mekana göre değişiklik veya hükümün geçersizlik arz etmesi asla mümkün değildir. Bunun açık ispatı da aradan bin beş yüz kusur yıl geçmesine rağmen Kur'anın mesajının ilk indiği gün gibi tazeliğini koruyor olmasıdır. Bugün teknolojinin ve bilimin bu kadar gelişmiş olmasına rağmen, Kur'anın bilim ile hiç bir şekilde çelişmemiş ve ona karşı bir tavır almamış olması da dikkate değer bir konudur ve onun güncelliğini ifade etmektedir. Kur'anı en iyi anlayan ve anlaşılması güç konuları insanların anlayacağı şekilde izah eden elbette Hz. Peygamberdir. Çünkü Onun gönderiliş amacında da bu gerçek vardır. Vahye muhatap olan, Kur'anın dışında, onun bir misli kendine verilen ve açıklanması gereken konulara ait bilgileri vahye alan O'dur. Kendisinin ifadesiyle asla dinle ilgili bir bilgiyi gizlemiş ya da yanlış aktarmış değildir. O Allah'ın kendisine verdiği görevi tam bir şekilde yerine getirmiş, böylece din tamamlanmıştır. Hal böyle olunca, ortada Hz. Peygamberden gelen sahih haberler ortadayken ona rağmen Kuran ayetlerini farklı endişe ve beklentilere dayalı olarak yorumlamaya kalkışmak dinde tamiri mümkün olmayan yaralar açmaktadır. Bu tür yaklaşımlar toplumda bazen inanç problemine dahi zemin hazırlamaktadır.

Hz. Peygambere verilen Kur'anı tebliğ ve içindeki anlaşılması zor konuları açıklama görevi tefsir ilminin önemli bir çalışma alanı olan Kur'an tefsirinin kaynakları konusunda bize yol göstermektedir. Tefsir, Kur'anın bünyesinde ortaya çıkmış bir hadisedir. Buradan hareketle ikinci kaynak olan Sünnetin

Kur'ana getirdiği açıklamalar da onun tefsirinin omurgasını oluşturmaktadır. Çünkü Kur'anın Kur'anla tefsiri, Sünnetin Kur'anı tefsiri yanında çok az yer tutar. İnsanların çalışarak elde etmeleri mümkün olmayan vahy bilgisiyle ve yalnızca Hz. Peygambere verilen vahy bilgisiyle kendisi bir kısım ayetleri açıklamıştır. Bu da bize sünnetin kur'anı açıklamadaki yerini açıkça ortaya koymaktadır.

Tefsir konusunda önemli bir mesele de reydir. Elbette bir kısım ayetler insanlar tarafından açıklanabilir, anlaşılabilir özelliktedir. Yukarıdaki ifadelerden Kur'anın tamamının kapalı ve anlaşılması güç ayetleri içerdiği anlaşılmalıdır. Bir kısım ayetler kolaylıkla anlaşılabilir bir ifade tarzına sahiptir. Bunun için rey'in tefsirde yeri ne olmalıdır, sorusuna alimler, nassa destekli ve onlarla çelişmeyen bir re'y olmalıdır, şeklinde cevap vermişler ve buna makbul re'y demişlerdir. İslamda kötölenen rey ise hiçbir nassa dayanmadan ve hakkında bilgi elde edilmeden yapılan re'ydir. Çünkü nassa dayalı olmayan akıl yürütmelerde isabet de edilse hata edilmiş olacağı Hz. Peygamber tarafından bize bildirilmiştir. Hatta Hz. Peygamber bir hadiste "cehennemdeki yerini hazırlasın" şeklinde tehdit unsuru taşıyan ifade kullanmıştır.

Kur'an ayetleri içinde mücmel, müşkil, umum, mubhem, mecaz, kinaye vs. gibi ayeti anlamada engel teşkil edici özellikler vardır. Bunlar Hz. Peygamber tarafından izah edilmiş, anlamaya engel unsurlar hadisler yardımıyla anlaşılır duruma getirilmiştir. Bunların hadis mecmualarında örneği pek çoktur. Kur'an

tefsiri açısından hadisin rolü üç ana noktada kendini gösterir.

1- Hadis Kur'anı açıklar.

2- Hadis Kur'an ayetlerine uygun olarak gelip onları te'yid eder.

3- Kur'anda olmayan hükümler ortaya koyar.

Kur'anda külli kaideler verilmiş, bunların detaylarının ortaya konulması sünnete bırakılmıştır. Mesela, namazı kılma ve zekatı verme emri Kur'anda geçerken bunların nasıl ve ne şekilde yerine getirileceği açıklanmamıştır. Bütün bunlarla ilgili bilgileri Hz. Peygamber öğretmiş, böylece insanlar namazın kılınıp şekli, zekatın verilip şekli ve miktarı ile ilgili uygulamaları sünnetten almışlardır. Bütün bunlar, Kur'an ayetinin açıklaması olmaktadır.

Hz. Peygamberin Kur'anla ilgili açıklamaları vahye müstenittir.

İçtihat olarak yaptığı açıklamalar da eğer hatalı ise vahy tarafından tashih edilmiştir. Bu da gösteriyor ki Hz. Peygamberden bize gelen haberler- sahih bir senedle gelmek şartıyla bizim için bağlayıcı olmaktadır.

Günümüzde hadisten bağımsız olarak yapılan teviller aslında kendi içinde bazı tutarsızlıkları barındırmaktadır. Yeri geldiğinde İslam tarihi kaynaklarında geçen haberlerin varlığı sorgulanmadan kabul edilirken, hadislerle karşı önyargıya varacak derecede şüpheyile yaklaşmak ne kadar doğrudur? Zira Kur'anı da, hadisleri de ve İslam Tarihi ile ilgili nakilleri de gerçekleştiren aynı nesillerdi. O zaman bunlardan da şüphe edilmesi gerekecekti.

Hâlbuki biz, elimize geçen her rivayeti kaynaklara dayanmayan ve dinin genel prensiplerine aykırı nakilleri alalım demiyoruz. Rivayetin varlığını değil, onun sahihliğini araştırmak ve ona göre hareket etmek gerekir. Bu büyük kültür mirasını iyi değerlendirmek, onun içinden çağa ve geleceğe sözü olan derinlikli ilim adamları yetiştirmek İslam toplumunun öncelikli problemidir. Zira Hz. Peygambere rağmen din olamayacağı gibi, ondan tevarüs eden birikime sırt çeviren veya ondan habersiz din mütefekkeri yetiştirmek mümkün değildir.